

YURTSEVERLİK EĞİTİMİ: TARİH VE SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETMENLERİNİN ALGI, TUTUM VE EĞİTİMSEL UYGULAMALARINA YÖNELİK BİR ARAŞTIRMA

PATRIOTISM EDUCATION: A STUDY ON THE PERCEPTIONS, ATTITUDES AND EDUCATIONAL PRACTICES OF HISTORY AND SOCIAL STUDIES TEACHERS

Sedat YAZICI*

Fatih YAZICI**

Özet

Yurtseverlik eğitimi modern eğitim programlarında yurttaşlık ve değerler eğitiminin önemli bir parçasıdır. On dokuzuncu yüzyılın ikinci yarısından günümüze değin Türk eğitim sisteminin genel amaçları arasında yer alan yurtseverlik eğitimi, tarih ve sosyal bilgiler ders programlarında öğretilmesi gereken değerlerden biri olmuştur. Bu çalışma, tarih ve sosyal bilgiler öğretmenlerinin yurtseverlik ve yurtseverlik eğitimi hakkındaki tutumlarını; yurtseverlik eğitiminde kullandıkları strateji ve yöntemleri belirlemek amacıyla yapılmıştır. Elde edilen bulgular tarih ve sosyal bilgiler öğretmenlerinin yurtseverlik ve yurtseverlik eğitimi tutumlarının önemli ölçüde benzerlik gösterdiği, öğretmenlerin tutumları ile kullandıkları strateji ve yöntemler arasında anlamlı ilişki olduğunu göstermiştir. Araştırma verileri sosyal bilgiler öğretmenlerinin tarih öğretmenlerine göre yurtseverlik eğitimi verirken rol model ve işbirlikçi öğrenme stratejilerini; sınıf içi tartışmaları; görsel araçları; drama, oyun ya da simülasyonlardan yararlanma yöntemlerini daha sıklıkla kullandığını göstermiştir.

Anahtar Kelimeler: Yurtseverlik, Yurtseverlik Eğitimi, Öğretmen Tutumları, Tarih Öğretimi, Sosyal Bilgiler Öğretimi.

Abstract

Teaching patriotism is an important part of value and citizenship education in modern curricula. Beginning from the late nineteenth century, patriotic education has always been among the general aims of Turkish educational system, more specifically among the objectives of history and social studies education. The purpose of this study was to examine history and social studies teachers' attitudes about patriotism and teaching patriotism, and the frequency of strategies and methods they use in teaching patriotism. Our findings indicate that history and social studies teachers are alike in their attitudes of patriotism and patriotic education. However, we found statistically significant correlations between attitudes about patriotism and teaching strategies and methods. The study displayed that, compared to history teachers, social studies teachers are likely to use multiple teaching strategies and methods such as role model, cooperative learning strategies, class discussions, visual materials, role plays, games, and simulations.

Key Words: Patriotism, Teaching Patriotism, Teachers' Attitudes, History Education, Social Studies education.

GİRİŞ

Yurtseverlik eğitimi ülkelerin sahip oldukları siyasal, toplumsal, kültürel ve eğitimsel yapıya göre farklılık gösterse de tüm eğitim programlarında örtük veya açık biçimde yer alır. Günümüz eğitim sistemlerinde değerler ve yurttaşlık eğitimi programlarının bir parçası olarak yer alan yurtseverlik eğitiminin Türk eğitim sisteminde planlı bir biçimde yer alması Tanzimat'la başlar. Devleti ve onun yurttaşlarını bir arada tutan bağları güçlendirmek amacıyla yurtseverlik eğitimine önem vermek Tanzimat döneminde gerçekleştirilen eğitimdeki yenileşme çabalarının bir parçası olmuştur. Cumhuriyet döneminde ise yurtsever bireyler yetiştirmek Türk milli eğitiminin genel amaçları arasında yer alarak, başta tarih, sosyal bilgiler ve vatandaşlık bilgisi dersleri olmak üzere bazı derslerin doğrudan kazandıracığı hedefler arasında yer almıştır.

* Doç. Dr., Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, sedaty@gop.edu.tr

** Arş. Gör., Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, fatihyazici@gop.edu.tr

Geçmiş dönemlerde çoğu ülkede olduğu gibi savaş şartlarının ve ulus oluşturma sürecinin etki ve anlayışı doğrultusunda şekillenen yurtseverlik eğitiminin günümüzde demokratik eğitim değerleriyle uyumlu olarak verilmesine özen gösterilmektedir. Yurtseverlik eğitimi ile demokratik eğitim arasında karşılıklı bir desteğin varlığı açısından bu değerlerin hangi amaç, içerik ve yaklaşımla verildiği son derece önemlidir. Çünkü yurtseverlik bilişsel ve duyuşsal boyutu aynı oranda yoğun ve etkili olan bir kavramdır. Yurtseverlik en temelde bir sevgi ve bağlılıktır. Bilişsel açıdan bu bağlılık farklı yollarla, farklı algı ve düşüncelerle tezahür edebilen özel bir bağlılığı ifade eder. Duyuşsal boyutta demokratik olan ve olmayan yurtseverlikler aynı duygu ve bağlılık yoğunluğunda olabilir, ancak bu iki yurtseverlik biçimini birbirinden ayıran, bilişsel boyutta içerdikleri algılamalardır. Diğer faktörlerin yanı sıra, yurtseverlik eğitimi önemli ölçüde okul çevresine ile öğretmenlerin algı ve tutumlarına bağlıdır. Bu bağlamda, öğretmenlerin yurtseverlik tutumları ile yurtseverlik eğitimine ilişkin algı ve uygulamalarının incelenmesi araştırılmaya değer bir konudur.

YURTSEVELİK NEDİR?

“Yurtsever” sözcüğünün İngilizcedeki karşılığı olan “patriot” kelimesi ilk defa 1676’da İngiltere’de yayımlanan bir sözlükte yer almış, izleyen iki yüz yıl içerisinde ise kavram siyasal bir içerik ve boyut kazanmıştır (Putman, 1998). Örneğin Hegel, vatanseverlik duygusu ile devlet ve siyasi duygu arasında zorunlu bir ilişki görür. Ona göre, siyasi duygu devlet içinde var olan kurumların bir ürünüdür ve “vatanseverlik hakikate dayanan kesinlik gibidir” (Hegel, 2004: 209). Vatanseverlik duygusu ile siyasi duyguyu özdeş sayan Hegel bu görüşünü şöyle ifade eder: “Vatanseverlik duygusu, özel muhtevasını devlet organizmasının çeşitli veçhelerinden (organlarından) alır. Bu organizma, siyasi anayarı’dır” (Hegel, 2004: 210). Vatanseverlik denince ilk akla gelen şey büyük fedakârlıklar ve işler yapmak olsa da aslında vatanseverlik “bilincin, günlük işlerde ve alışılmış hal ve şartlarda, kolektif hayatı cevhersele temel olarak, gaye olarak görme yatkınlığıdır. Hayat boyunca bütün durumlarda varlığını sürdüren bu bilinç, aynı zamanda, olağanüstü işler başarmaya çalışma yatkınlığının temelini oluşturur” (Hegel, 2004: 209). Görüldüğü gibi, Hegel’e göre, hayatın tüm alanlarında ve dönemlerinde kendini gösteren bir duygu olarak, vatanseverlik ile devlet organizması ve onun siyasi gövdesi arasında zorunlu ve içsel bir ilişki vardır. Hegel’in bu görüşü, kendisine atıfta bulunulmasa da, kimi yakın dönem çalışmalarının kuramsal temelini oluşturur.

İlgili literatür incelediğinde yurtseverlik kavramının ana hatlarıyla vatan, millet, siyasi yapı, grup, ulus-devlet, kimlik ve aidiyet duygusu kavramları etrafında ele alındığı görülecektir. En genel anlamıyla yurtseverlik, grup üyelerinin kendi gruplarına ve üzerinde yaşadıkları toprağa bağlılıkları şeklinde tanımlanır (Bar-Tal & Staub, 1997: 2). Sosyal psikologlar yurtseverliğin sevgi ve bağlılık özelliğine vurgu yaparak asıl özgeçmişin bir gruba ait olma isteği olduğunu belirtirler (Staub, 1997: 213). Nathanson (1997) ise yurtseverliğin dört ana unsurdan oluştuğunu belirtir: (a) Kişinin ülkesine karşı özel bir sevgiye sahip olması; (b) kendisini, ülkesi ile tanımlama duygusu taşıması; (c) ülkesinin esenliği ile ilgili olması; (d) ülkesinin iyiliği için fedakârlıkta bulunmasıdır.

Johnson (1997) ve Bar-Tal (1997), organize olmuş bir sosyal sisteme sahip ve bir kara parçası üzerinde yaşayan her etnik grubun yurtseverlik duygusu geliştirebileceği görüşündedir. Bu anlamıyla yurtseverlik modern bir olgudan ziyade insanların kabile veya klan olarak bir grup organizasyonu içinde belli bir yere veya bölgeye yerleşip toprak ve toplumlarına karşı bir bağlılık geliştirdikleri tarih öncesi zamanlara kadar uzanan bir değerdir. Bu yaklaşıma göre yurtseverlik duygusu, belli bir coğrafi alanda yaşayan her etnik grup içerisinde bulunabilir (Bar-Tal, 1997: 246). Kelman (1997) ise yurtseverlik duygu ve bilincinin ancak millet olma durumunda ortaya çıkabileceğini savunur. Ona göre, yurtseverlik duygu ve bilincinin ortaya çıkabileceği böyle bir milletin bir devlete sahip olması ya da devlet şeklinde teşekkül etmesi gerekli değildir.

Buna karşın Ben-Amos (1997) ve Kashti (1997) gibi yazarlar ulus-devletin yurtseverliğin gelişimi için gerekli olduğunu ileri sürer. Bu yoruma göre, yurtseverliğin hitap ettiği grubun bir siyasal yapıya ihtiyacı vardır. Primoratz’ın (2002) tanımlamasına göre de yurtseverliğin yeşerdiği *yurt*, sadece coğrafi değil aynı zamanda politik bir varlıktır. Bu yaklaşıma göre yurtseverlik, çoğunlukla kişinin ülkesinin siyasal yaşamındaki anayasal ortaklığa katılmayı da içerir. Primoratz’la benzer temellendirmelerde bulunan Viroli (1997) de, yurtseverliği siyasal yapı ve ideolojik boyutlarıyla tanımlamaya çalışır. Ona göre yurtseverlik, bir halkın özgürlüğünü ayakta tutan politik kurumlara ve yaşam tarzına duyulan sevgiyi, yani cumhuriyet sevgisini ifade etmektedir. Yurtsever açısından temel

değer cumhuriyet ve onun sağladığı özgür yaşam tarzı olmalıdır. Bu yönüyle Viroli yurtseverliği modern bir fenomen olarak ele almaktadır.

Yurtseverliğin tanımı, grubun tanımına ve kişisel hislere; grubun ilgilerinin ve amaçlarının kişiler tarafından nasıl algılandığına bağlıdır (Tamir 1997: 35). Bu açıdan bakıldığında yurtseverlik iki bakımdan subjektiftir. Birincisi, yurtseverlik temelde bir sevgi duygusu üzerine kurulduğu için subjektiftir. İkincisi, bilişsel bakımdan yurtseverlik grubun ilgi ve amaçlarının kişisel algılaması ile ilişkili olması bakımından da subjektiftir. Yurtseverlerin amaç ve değerleri sabit olmayıp zamanla değişebilme özelliğine sahip oldukları için (Bar-Tal & Staub, 1997: 8), yurtseverliğin ortaya çıkma biçimleri de tarihsel olarak farklılık gösterebilir.

Primoratz (2002), yurtseverlik kavramını bir yurtseverin ülkesine karşı özel ilgisinin nedenlerini irdeleyerek çözümlemeye çalışır. Ona göre, bir yurtsever ülkesini belli niteliklere, değer yüklü özelliklere, onu sadakate değer kılan belirli kazanımlara sahip olduğu için sevebildiği gibi sadece *o benim ülkem* dediği için de sevebilir. Bunlardan ilki *değer temelli yurtseverliği* ifade ederken; ikincisi yurtseverliğin *egosantrik* türüne işaret eder. Primoratz'a göre ideal yurtseverliğin gerekli ve yeterli koşulları bu iki niteliğin her ikisiyle mümkündür.

Yurtseverlik çoğu zaman milliyetçilik ile karıştırılmakta ya da bu iki kavram birbirinin yerine kullanılmaktadır. Kimi yazarlar etik ve siyasal açıdan milliyetçilik ile yurtseverlik arasında bir farklılığın olmadığını ileri sürse de (Kateb 2000), literatürde yer alan birçok kuramsal, kavramsal ve uygulamalı çalışma bu iki tutum ve düşüncenin birbirinden açıkça farklı olduğunu göstermektedir (Kosterman & Feshbach, 1989, Meier-Pesti & Kirchler, 2003). Milliyetçilik, dünyanın neresinde ve hangi ülkesinde yaşadıklarına bakmaksızın, bir etnik grubun bütün üyelerine hitap eder. Milliyetçiliği yurtseverlikten ayıran en belirgin özelliğin ulusal üstünlük hissi olduğu, konuyla ilgilenen hemen hemen bütün yazarların ortak ifadesidir (Worchel & Countant, 1997; Bar-Tal & Staub, 1997). Üstelik bu üstünlük hissi bazen diğer uluslara hükmetme veya müdahale etme eğilimi içerebilir. Buna karşın yurtseverlik, etnik kökenlerine bakmaksızın aynı ülkede yaşayan insanların çıkarlarını koruma çabasıdır (Viroli, 1997: 14). Bu anlamıyla yurtseverliğin, aynı ülkede yaşayan yurttaşlar için ayrımcı değil, milliyetçiliğe göre daha kapsayıcı olduğunu söylemek mümkündür. Yurtsever eylemler, ulusal hedeflere sahip çıkmayı ve onları korumayı amaçlar. Yurtseverlik etnik birliktelikten ziyade yurt ve yurttaşlık bağları üzerine kurulduğu için demokratik ideallerle uzlaştırılma potansiyeli milliyetçiliğe göre daha fazladır.

Bazı araştırmacılar milliyetçiliğin yurtseverlikten özce farklı olduğundan hareketle bu iki değer arasındaki benzerlik veya farklılığı araştırmak yerine yurtseverlik anlayışlarının içerdiği boyutları belirlemeye çalışır. Bu araştırmacıların biri olan Nathanson (1997), *aşırı* ve *ılımlı* yurtseverliğin belirleyici özelliklerini şu şekilde belirtir:

Tablo 1: Aşırı ve İlimli Yurtseverlik

Aşırı Yurtseverlik	İlimli Yurtseverlik
1- Ülkesinin daha üstün olduğu inancı	1- Ülkesine karşı özel bir sevgi
2- Diğer ülkeler üzerinde egemenlik kurma isteği	2- Ülkesinin başarılı ve gelişmiş bir ülke olmasını istemek
3- Ülkesine karşı ayrımcı bir ilgi	3- Ülkesine karşı özel fakat ayrımcı olmayan bir ilgi
4- Ülkesinin amaçlarının peşinden giderken hiçbir ölçüye tabi olmamak	4- Ulusal hedefleri ahlaki çerçeve de takip etmeyi desteklemek
5- Ülkesinin askeri politikalarını kendiliğinden desteklemek	5- Ülkesinin politikalarını, koşullara bağlı olarak desteklemek

Benzer bir yaklaşımdan hareketle Westheimer (2006b), yurtsever tutum ve eylemleri otoriter ve demokratik yurtseverlik olmak üzere iki kategori altında toplamıştır. Bu ayrımın temel özellikleri aşağıdaki tabloda yer almaktadır:

Tablo 2: Otoriter ve Demokratik Yurtseverlik

İdeoloji	Otoriter Yurtseverlik	Demokratik Yurtseverlik
	<ul style="list-style-type: none"> • Ülkesinin, aslında diğerlerinden daha üstün olduğuna inanmak. • Öncelikle toprağa, doğuştan gelen haklara, yasal yurttaşlığa ve hükümetin amaçlarına sadakat. • Sorgusuz bağlılık. • Liderleri refleks olarak takip etmek, onları kayıtsız 	<ul style="list-style-type: none"> • Her milletin fikirleri takdire ve saygıya değerdir. • Öncelikle demokrasinin altında yatan prensiplere sadakat. • Sorgu dolu, eleştirel, bilinçli • Toplumdaki insanları, belirli ilkeler temelinde

	şartsız desteklemek. • Ulus içindeki kusurları ve sosyal çatışmaları görmemek. • Farklılıkları tehlike ve istikrarsızlık olarak görme.	gözetmek (özgürlük, adalet v.b.) • Özellikle ulus içerisindeki aksaklıkları açıkça kınamak. • Farklılıklara saygı, hatta onları desteklemek.
Slogan	• Haklı ya da haksız, benim ülkem • Ya sev ya terk et.	• Farklılıklar yurtsever unsurlardır. • Sessiz kalmama hakkına sahipsin.

Bu çalışmada kullandığımız ölçme araçları arasında yer alan Staub'un *Yurtseverlik Tutum Ölçeği* (1997) kuramsal çerçevede *kör yurtseverlik ve yapıcı yurtseverlik* ayrımına dayanır. Kör yurtseverlik bir bağlılık türü olarak, kişinin kendi ülkesinin politika ve eylemlerini sorgulamadan kabul etme ve sorgusuz bir sadakatle karakterize edilmiştir (Schatz & Staub, 1997: 229). Bu sadakat ve bağlılık ulusal politikalar diğer milletlere karşı ayrımcı, zararlı ya da insan haklarına aykırı olduğunda bile devam eder (Bar-Tal & Staub, 1997: 14). Yapıcı yurtseverlik ise temel toplumsal, evrensel ve insani değerlerin ihlali söz konusu olduğunda bu tür siyasi ve yönetsel yaklaşım ve uygulamalara karşı çıkmayı gerektirir (Bar-Tal & Staub, 1997: 14). Yapıcı yurtsever de ülkesine bağlıdır ve onu sever. Ancak bu bağlılık bilişsel boyutta esneklik ve etkili bir bağlılık ile sorgulama, eleştirme ve değiştirmeye çalışma kapasitesi ve isteğini birleştirir (Schatz & Staub, 1997: 229). Yapıcı yurtseverin kabul edilemez gördüğü eylem ve politikalara eleştirel ve sorgulayıcı olması kör yurtseverden daha az bağlılık duygusuna sahip olduğu anlamına gelmez. Böyle bir eleştiri, sadece olumlu değişim çabasının bir ifadesidir.

Yurtseverlik üzerine yazılan kimi metinlerde, yurtseverliğin içerdiği sadakat duygusunun demokratik devletin arzu ettiği eleştirel, aktif ve katılımcı yurttaşlığın önünde engel oluşturabileceği kaygısı dile getirilmiştir. Oysa yukarıda genel hatları ile tanımlamaya çalıştığımız yapıcı yurtseverliğin içerdiği eleştirel bilinç ve değişim çabası, bu endişeleri ortadan kaldıracak niteliktedir. Demokratik değerlerle zenginleştirilmiş böyle bir yurtseverlik anlayışı aktif ve katılımcı yurttaşlığın önünde bir engel değil, onu destekler niteliktedir.

YURTSEVERLİK EĞİTİMİ

Yurtseverlik eğitimi bir kavram olarak modern çağa ait görünse bile içerik olarak tarihini antik çağa kadar dayandırmak mümkündür. Yurtseverlik eğitimi aracılığıyla yurttaşlara doğdukları yere ve atalarının topraklarına sadakatin öğretilmeye çalışıldığı Isparta devletinde ülkesi için kendisini severek feda edebilecek yurttaşlar ve askerler yetiştirilmeye çalışılmıştır (Berns, 1997). ABD'nin kurucu babaları, ulus inşa sürecinde okullara özel önem vermiştir. Benjamin Franklin gibi devlet adamları eğitimi halkına ve ülkesine hizmet etmekten gurur duyan insanlar yetiştirmek olarak tanımlarken eğitim ile yurtsever değerler arasındaki ilişkiye dikkat çekmiştir. (Putman, 1998). Avrupa'da ise cumhuriyetçi ve milliyetçi görüşler temelinde gelişen yurtseverlik eğitiminin 20. yüzyılda ortaya çıkan büyük savaşların etkisinde kaldığı görülmektedir. Yakın dönemde ise, 11 Eylül saldırısının Amerikan kamuoyunda ve eğitim sisteminde yurtseverliği yeniden canlandırdığı konuyla ilgilenen birçok yazar tarafından ifade edilen bir olgudur (Rapoport, 2009; Nash 2007; Westheimer, 2006a).

Ülkemiz açısından yurtseverlik eğitimi her ne kadar yeni bir kavram olarak görünse de, Tanzimat ve sonrası dönemin Osmanlı vatandaşı yetiştirme hedefinin bir parçası olarak Osmanlı'nın son dönem eğitim sisteminde yer almış, "terbiye-i vataniye" veya "yurt terbiyesi" kapsamında verilmeye çalışılmıştır. Osmanlı İmparatorluğu'nun son dönem maarif nazırlarından Satı Bey, yurtseverlik eğitiminin amacını "çocuklara ve halka vatanperverlik telkin etmek, onlara vatani sevdirmek, onları vatana hizmetten ve bu uğurda her türlü fedakârlığı seve seve yerine getirmekten zevk alır hale getirmek" şeklinde tanımlamıştır (Satı Bey, 1913: 32). Ona göre bu amaca ulaşmak için çocukların kalbinde annelerine karşı nasıl yavaş yavaş ve içgüdüsel bir sevgi doğuyorsa, vatanlarına karşı da öylece bir sevgi uyandırılmaya çalışılmalıdır.

Yurtseverlik eğitiminde "anne" metaforunun sıklıkla kullanılması dönemin dikkat çekici bir özelliğidir. Bu dönemde vatan sevgisinin, anne sevgisi üzerinden verilmeye çalışılmasının bir öğretim yöntemi olarak benimsendiğini görmekteyiz: "Vatan validemizdir. Binaenaleyh onu hakiki validemiz gibi sevmeliyiz. Nasıl validemizi, güzel, cazip, müşfik olduğu için değil, mücerred validemiz olduğu için seviyorsak, vatanımızı da mücerred vatanımız olduğu için sevmeliyiz"(M. Adil, 1918: 105). M. Adil'e göre yurtseverlik ilk gıdasını aile kucağında alır.

Satı Bey yurtseverlik eğitiminde bilişsel ve duyuşsal boyutlar üzerinde önemle vurgu yapar. Birinci boyutta, öncelikle öğrencilerin vatanlarını tanımları hedeflenmelidir. Bu doğrultuda vatanını

“bedenini, maddiyetini” öğrencilere tanıtılabilecek coğrafya; “ruhunu, maneviyetini” tanıttak olan tarih bilimlerinden faydalanmak önem taşımaktadır. İkinci boyutta ise sevgi eğitimi hedeflenmelidir. Bunu sağlamakta kullanılması gereken araçlar ise şiirler, şarkılar, romanlar ve tiyatrolar; daha kısa bir tabirle: edebiyat ve musikidir (Satı Bey 1913: 36, 41).

Rüştiye ve taşra idadilerine yönelik olarak hazırlanan 1912 tarihli Malumat-ı Medeniye ve Ahlâkiye'nin "Vatan ve Vatanperverlik" ünitesinde vatanseverlik algısının savaş dönemi koşullarının etkisiyle düşmanlık duygusu temelinde şekillendiği görülmektedir:

“Vatan, ecdadımızın kanlarıyla kazandıkları topraklardır. (...) Evet! Şimdi biz de pek mühim pek mukaddes bir vazifenin karşısında bulunuyoruz. (...) Biz de vatanımızı düşmanlara değil evladlarımıza terk etmeliyiz ve vatanımıza yan bakan gözleri çıkarmalı, toprağımıza ayak basan düşmanların ayaklarını kırmalıyız. (...) Vatanperverlik en büyük bir hamiyet ve en âli bir fazilettir. Dünyada vatanını sevmeyenler, onun için lazım gelen hizmet ve fedakârlıkta bulunmayanlar hayvanlardan daha aşağıdırlar” (Üstel, 2004: 107).

Aynı keskin ifadelerle olmasa da, benzer anlayış daha sonraki yıllarda devam etmiştir. Ahmet Cevat'ın (1912) yazdığı “Mektepte Malumat-ı Ahlâkiye ve Medeniye Dersleri”nde vatan sevgisi, onu düşmanlara karşı koruma isteğiyle eş değer tutulmuştur. Askerlik görevini yerine getirmek ve bunda istekli olmak, vatan sevgisini göstermenin en iyi yolu olarak tanımlanmıştır (Ahmet Cevat, 1912: 181-185).

Yurttaş sorumluluğu ve fedakârlığı üzerine vurgu yapan yurtseverlik anlayışı Cumhuriyet yıllarında da devam etmiştir. Danışman (1939) tarafından yazılan Yurt Bilgisi kitabında “Türkler... Yurtlarını korumak için seve sevine ölürlür. Türkler dünyada yurtseverlikle ün yapmışlardır. Türk tarihi baştanbaşa kahramanlıklar, yurtseverliklerle dolu şan ve zafer destanıdır.” şeklindeki ifadelerle yer verir. Benzer ifadeler diğer yurttaşlık kitaplarında da sıklıkla yer almıştır.

İkinci Adnan Menderes hükümetinin programında (30.03.1951) yer alan “Gençliğimizin Vatan ideali etrafında toplanmasını hareket noktası olarak alıyoruz” ifadesi yurtseverlik eğitiminin çok partili dönemde de kesintisiz devam ettiğinin kanıtı olarak gösterilebilir (Üstel 2004: 244). Gerçekten de 1948 İlkokul Programı'nda erken Cumhuriyet döneminden beri ilkokulun temel görevleri arasında kabul edilen “millileşme” hedefinin sürdürüldüğünü görmekteyiz. Bu programın “İlk Okulun Eğitim ve Öğretim İlkeleri” başlığını taşıyan bölümünde şöyle denilmektedir:

“İlkokul, milli bir eğitim kurumudur. Çocukların, milli varlığın birer uzvu olduğu, onların her birinin ileride hangi mesleğe girerlerse girsinler milli ödevleri başaracak, milli ülküleri gerçekleştirecek birer Türk vatandaşı olarak yetiştirilmeleri gerektiği hatırdan çıkmamalıdır... Millet, hayatı ve geleceği için gerekli gördüğü bütün değerleri ve ülküleri yurttaşlara aşılamayı her şeyden önce ilk okuldan bekler” (Üstel, 2004: 245).

1968 İlkokul Programı'nda da yurtsever bireyler yetiştirme hedefi korunmuştur. Programa göre milli eğitimin yetişmesini sağlayacağı yurttaş tipi; “Türkiye Devleti'nin ülkesi ve milletiyle bölünmez bir bütün bulunduğunu bilir ve Türk milletinin bir ferdi olmanın şerefini duyar ve sorumluluğunu kavrar” olarak tanımlanmıştır (Üstel 2004: 252). 1969 tarihli Ortaokul Sosyal Bilgiler Programında bu dersin ilk amacı öğrencilere: a. Millet kavramını, Türk milletinin birer evladı olmanın şeref ve sorumluluğunu duyurmak; Türk milletinin zeki, kabiliyetli, çalışkan, cesur ve kahraman olduğunu kavratmak; şerefli milletimizin ona layık evlatları olmak yolunda sonsuz çaba harcamaları, bu yolda durmadan ve duraklamadan çalışmak gereğini anlatmak ve uygulamak; b. Milletimizin üstün özelliklerini sürdürüp geliştirdikleri ölçüde geleceğe güvenle bakabileceğimizin ve muasır medeniyet seviyesine erişebileceğimizin ve en ileri millet vasfını alabileceğimizin inancını vermek; c. Türk milliyetçiliğinin ilkelerini benimsetmek”tir (Üstel, 2004: 261).

Sosyal bilgiler derslerinin Milli Tarih, Milli Coğrafya ve Vatandaşlık Bilgileri adıyla üç farklı ders olarak okutulmaya başlandığı 1980 sonrası dönemde bu derslerin amaçları arasında “Öğrencilerde milli ve vatani işlere ilgi uyandırarak onlara millet ve vatan için canla başla hizmet etme bilincini kazandırmak” yer alır. 1998 yılında düzenlenen Sosyal Bilgiler Programının amaçları incelendiğinde, yurtsever vatandaşlar yetiştirme çabasının ön plana çıktığı görülmektedir. Bu programda sosyal bilgiler dersinin amaçları arasında öğrencilerin bu dersin sonunda (a)“milletine vatanına... bağlı... iyi vatandaş olarak yetişmesini” (b)“Türk milletinin ülküsünü gerçekleştirmek için her fedakarlığı göze alabilecek bir karakter kazanmasını” (c)“Millet ve yurt işlerini her şeyin üstünde tutarak milleti ve yurdu için canla başla hizmet etmeyi alışkanlık ve ilke haline getirmesini” sağlamak yer alır.

2005 Sosyal Bilgiler Programında ise evrensel ve ulusal değerler arasında bir denge kurulmaya çalışılmıştır. Önceki programlara göre daha soyut ve sevgi temelli bir yurtseverlik anlayışının tanımlandığı bu programda 7. sınıf sonunda öğrencinin; “Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olarak, vatanını ve milletini seven, haklarını bilen ve kullanan, sorumluluklarını yerine getiren, ulusal bilince sahip bir vatandaş olarak yetişmesi” hedeflenmiştir (MEB, 2005a).

Ülkemizdeki tarih derslerinin programlarına baktığımızda, 1992 yılında 11. sınıflar için hazırlanan Osmanlı Tarihi ders programında “öğrencilerin milli duygularını daha bilinçli ve köklü kılmak;”, onlara “Türk milletine, dünya milletleri içinde layık olduğu yeri sağlama yolunda durmadan çalışmaları, sürekli bir çaba göstermeleri ve bu uğurda her fedakârlığı göze alabilmeleri gerektiği bilincini vermek;” birer amaç olarak belirtilmiştir (MEB, 1992). 1998 yılında yeniden düzenlenen, 9. ve 10. sınıflar tarih dersi programında ise yurtseverlikle doğrudan ilişkilendirilebilecek bir amacın yer almaması dikkat çekicidir.

2005 yılında düzenlenen 8. sınıflar için Türkiye Cumhuriyeti İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük Dersi programında, yurtsever bireyler yetiştirmenin amaç edinildiği açıkça görülmektedir. Bu ders sonunda öğrencilerin “Türk milletinin özgürlük, bağımsızlık, vatanseverlik, millî birlik ve beraberlik anlayışı ile her türlü zorluğun üstesinden gelebileceğini kavrayan”, “Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olarak vatanını ve milletini seven, haklarını bilen ve kullanan, sorumluluklarını yerine getiren, ulusal bilince sahip bir vatandaş olarak yetişmesi” hedeflenmektedir (MEB, 2005b). 2007 yılında yeniden düzenlenen tarih dersi programında da yurtsever vatandaş yetiştirme çabası açıkça görülmektedir: “Millî kimliğin oluşumunu, bu kimliği oluşturan unsurları ve millî kimliğin korunması gerekliliğini kavratmak”, “geçmiş ve bugün arasında bağlantı kurarak millî birlik ve beraberliğin önemini kavratmak” tarih dersinin genel amaçları olarak belirtilmiştir (MEB, 2007).

Görüldüğü üzere, yurttaşlık eğitimi Tanzimat’tan günümüze tüm eğitim programlarında yer almış, kimi zaman savaş koşullarının ve ulus oluşturma sürecinin etkisinde, kimi zaman da milliyetçilik temelinde tasarlanan bir yurttaşlık eğitimi öngörülmüştür. Böyle bir eğitimin gerçekleştirilmesinde örtük veya açık olarak öğretmenlere önemli sorumluluklar yüklenmiştir.

AMAÇ

Bu çalışmanın amacı, tarih ve sosyal bilgiler öğretmenlerinin yurtseverlik ve eğitimi hakkındaki tutumlarını ortaya koymak, yurtseverlik eğitiminde kullandıkları strateji ve yöntemleri belirlemek ve bunlar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olup olmadığını tespit etmektir. Bu amaç doğrultusunda cevap aranan sorular ise şunlardır:

Tarih ve sosyal bilgiler öğretmenlerinin;

1. Yurtseverlik tutumları nedir?
2. Yurtseverlik eğitimine ilişkin tutumları nedir?
3. Yurtseverlik eğitiminde kullandıkları strateji ve yöntemler nelerdir?
4. Yurtseverlik tutumları ile yurtseverlik öğretiminde kullandıkları strateji ve yöntemler arasında nasıl bir ilişki vardır?

Böyle bir çalışma, öğretmen tutumlarının, öğretim becerilerinin ve kullandıkları yöntemlerin, eğitim programlarının uygulanmasını etkilemesi bakımından önemlidir. Yurtseverliğin gerek eğitimciler, gerekse diğer sosyal bilimciler tarafından kuramsal ve uygulamalı çalışmalar açısından gereken ilgiyi görememesi böyle bir çalışmayı önemli kılan bir diğer husustur.

YÖNTEM

Araştırmada betimsel yöntemlerden alan taraması tipi araştırma modeli kullanılmıştır. Araştırmanın örneklemini 108 Tarih (% 54) ve 92 Sosyal Bilgiler (% 46) olmak üzere 200 öğretmenden oluşmaktadır. Araştırmaya katılan öğretmenlerin 144’ü erkek (% 72), 56’sı kadındır (% 28). Mesleki kıdem olarak 22’si (% 11) 1–5 yıl aralığında; 84’ü (% 42) 6–10 yıl; 41’i (% 21) 11–15 yıl; 29’u (% 15) 16–20 yıl; 23’ü (% 11) 21 yıl ve üzeri hizmet yılına sahiptir. Öğretmenlerden 177’sinin (% 88.5) bir lisans programından mezun oldukları, 22’sinin (% 11) yüksek lisans, 1’inin ise doktora (%0.5) eğitimi aldığı,

124'ünün (%62) eğitim fakültesi, 64'ünün (%32) edebiyat veya fen-edebiyat fakültesi mezunu olduğu görülmektedir.

Ölçme Araçları

Yurtseverlik Tutum Ölçeği (YTÖ): Öğretmenlerin yurtseverlik tutumlarını ölçmeyi amaçlayan bu ölçek, Schatz, R. T., Staub, E., & Lavine, H. (1999)'nin, kör ve yapıcı yurtseverlik arasındaki ayrımı ortaya koymak amacıyla geliştirdikleri ölçeğin Yazıcı ve Yazıcı (2009) tarafından Türkçeye uyarlanmış formudur. Kör yurtseverlik boyutunda 11, yapıcı yurtseverlik boyutunda 7 olmak üzere toplam 20 madde ve iki boyuttan oluşan ölçeğin toplam varyansı açıklama oranı % 44.15 olarak hesaplanmış, maddelere ait faktör yüklerinin .36 ile .84 arasında değiştiği görülmüştür. Cronbach Alfa iç tutarlılık katsayısı YTÖ'nin tamamı için .79, kör yurtseverlik alt boyutu için .81, yapıcı yurtseverlik boyutu için .84 olarak bulunmuştur. 5'li likert tipinde geliştirilen ölçeğe verilen cevaplar “Hiç Katılmıyorum”, “Katılmıyorum”, “Kararsızım, Katılıyorum” ve “Kuvvetle Katılıyorum” şeklindedir.

Yurtseverlik Eğitimi Ölçeği (YEÖ): Öğretmenlerin yurtseverlik eğitimiyle ilgili algı ve tutumlarını ölçmeyi amaçlayan bu ölçek araştırmacılar tarafından geliştirilmiştir. İlgili literatürün taranması ve uzman görüşüne başvurulmuş kuramsal temelde tek boyutlu olarak hazırlanan ölçek, öğretmenlerin yurtseverlik eğitimine ilişkin genel tutumunu ölçmeyi amaçlamaktadır. YEÖ'nin yapı geçerliliği için gerçekleştirilen faktör analizinde tek boyutta açıklanan varyans oranının %36 olduğu, faktör yüklerinin ise .39 ile .77 arasında değiştiği görülmüş, madde-toplam ve madde-kalan korelasyonları pozitif yönde ve istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Cronbach Alfa iç tutarlılık katsayısı ise .76 olarak hesaplanmıştır. 5'li likert tipine göre “Hiç Katılmıyorum”, “Katılmıyorum”, “Kararsızım”, “Katılıyorum” ve “Kuvvetle Katılıyorum” şeklinde hazırlanan ölçek toplam 10 maddeden oluşmaktadır.

Yurtseverlik Eğitimi Strateji ve Yöntem Anketi (YESYA): Literatürden ve uzman görüşlerinden yararlanılarak araştırmacılar tarafından geliştirilen bu ölçme aracı öğretmenlerin yurtseverlik eğitiminde kullanılabilecek strateji ve yöntemleri kullanma sıklığını 5'li likert tipinde “hiç”, “nadiren”, “bazen”, “sık sık” ve “her zaman” şeklinde ölçmektedir. Toplam 15 maddeden oluşan anketin Cronbach Alpha iç tutarlılık katsayısı .72 olarak hesaplanmıştır.

BULGULAR

Tarih ve sosyal bilgiler öğretmenlerinin yurtseverlik ve yurtseverlik eğitimiyle ilgili algılarını belirlemek amacıyla her üç ölçme aracına verilen cevapların ortalama ve standart sapma değerleri hesaplanmış, öğretmenlerin branşlarına göre farklılaşmayı belirlemek amacıyla *t*-testi yapılmıştır. YTÖ'ne ilişkin ortalama ve standart sapma değerleri ile bunların branşlara göre dağılımı Tablo 3'te gösterilmektedir.

Tablo 3: YTÖ'ne İlişkin Ortalama ve Standart Sapma Değerleri

	Toplam		Sosyal Bilgiler		Tarih	
	$\bar{X}$	ss	$\bar{X}$	ss	$\bar{X}$	ss
Kör Yurtseverlik						
1) Türkiye'yi tüm kalbiyle desteklemeyen insanlar başka bir yerde yaşmalıdır.	2.79	1.33	2.82	1.30	2.77	1.36
2) Türkiye, hemen hemen her zaman haklıdır.	2.54	1.11	2.58	1.10	2.52	1.13
3) Haklı ya da haksız olsun ülkemizi desteklerim.	3.36	1.27	3.30	1.24	3.41	1.30
4) Türkiye'nin resmi Kıbrıs politikasını protesto edenler Türkiye karşıtıdır.	3.09	1.24	3.14	1.17	3.05	1.30
5) Türkiye'nin politikalarına karşı protesto ve gösteri yapanlar büyük ölçüde zeki, sorumluluk sahibi ve iyi insanlardır.*	1.98	.94	2.00	.94	1.95	.94
6) Türkiye'nin politikalarının hemen her zaman ahlaken doğru olduğuna inanıyorum.	3.07	1.09	3.13	1.09	3.01	1.10
7) Bir başka ülke, hakkında çok az şey bildiğim bir konuda Türkiye'nin önemli bir politikasıyla görüş ayrılığına düşerse, ille de ülkemizin yaklaşımını desteklemem.*	1.57	1.09	1.73	.14	1.43	1.04
9) Türkiye'nin politikalarını sırf benim ülkemizin politikaları olduğu için desteklerim.	2.85	1.13	2.71	.12	2.98	1.14
10) Dünyada Türkiye'ye yönelik zaten çok fazla eleştiri varken, biz yurttaşlar da onu eleştirmemeliyiz.	2.76	1.21	2.72	.23	2.80	1.21

11) Bu ülkeyi eleştirmek Türkiye karşıtıdır.	2.19	1.08	2.17	.08	2.21	1.09
12) Bu ülkeyi eleştirenler de dahil, tam bir konuşma özgürlüğüne sahip olmalıyız.*	4.00	1.05	3.99	.01	4.01	1.09
Yapıcı Yurtseverlik						
14) İnsanlar, bu ülkeyi olumlu bir yöne doğru hareket ettirmek için çok çalışmalıdır.	4.69	.64	4.66	.71	4.72	.57
15) Eğer Türkiye'yi seviyorsan onun sorunlarının farkına varmalı ve onları düzeltmeye çalışmalısın.	4.77	.54	4.75	.53	4.78	.54
16) Eğer Türkiye Cumhuriyetini eleştirirsem, bunu ona olan sevgimden dolayı yaparım.	4.47	.80	4.49	.79	4.45	.81
17) Ülkeme önem verdiğim ve onu geliştirmek istediğim için Türkiye'nin bazı politikalarına karşı çıkarım.	4.22	.78	4.23	.87	4.22	.70
18) Türkiye'ye olan sevgimi olumlu değişim çabalarını destekleyerek gösteririm.	4.51	.66	4.52	.68	4.50	.66
19) Ülke sevgim, popüler fakat yıkıcı olabilecek politikalara karşı çıkmamı gerektirir.	4.46	.79	4.37	.86	4.53	.72
20) Ülkemin güçlü olması kadar haklı olmasına da önem veririm.	4.58	.61	4.59	.60	4.58	.62

* Maddeler ters çevrilmiştir.

Tarih ve sosyal bilgiler öğretmenlerinin yurtseverliğe ilişkin tutumları *t*-testi ile karşılaştırıldığında kör yurtseverlik ($P=.774$) ve yapıcı yurtseverlik ($P=.627$) boyutlarında anlamlı bir farklılık bulunmadığı görülmüştür. YTÖ'nde kör yurtseverlik boyutuna verilen cevapların ortalaması 2,91 olarak hesaplanmıştır. Bu değer Schatz (1994) tarafından aynı ölçeğin Amerika'da uygulanması ile elde edilen değer ($\bar{X}=1,99$) yaklaşık 1 puan üzerindedir. Rothi ve arkadaşları (2005) tarafından İngiltere'de yapılan çalışmada aynı boyuta verilen cevapların ortalaması 2,32; Wang ve arkadaşları (2006) tarafından Singapur'da yapılan çalışmada ise 3,85 olarak hesaplanmıştır.

Elde edilen bulgulara göre öğretmenlerin yapıcı yurtseverlik boyutuna verdikleri puanların ortalaması 4,51 olarak hesaplanmıştır. Bu değer Schatz (1994) tarafından aynı ölçeğin Amerika'da uygulanması ile elde edilen değere ($\bar{X}=4,37$) oldukça yakındır. İngiltere'de yapılan çalışmada aynı boyuta verilen cevapların ortalaması 3,64; Singapur'da yapılan çalışmada ise 4,24 olarak hesaplanmıştır. Bu iki ülkede yapılan çalışmalarda ölçek maddeleri bire bir örtüşmese de aynı kuramsal temelde yurtseverliğin her iki boyutunu ölçen bulgular yöntemsel olarak bu çalışmada elde edilen bulgularla karşılaştırılabilir niteliktedir.

Tablo 4: YEÖ'ne İlişkin Ortalama ve Standart Sapma Değerleri

	Toplam		Sosyal Bilgiler		Tarih	
	$\bar{X}$	ss	$\bar{X}$	ss	$\bar{X}$	ss
21. Öğrencilerimin, yurtsever vatandaşlar olmaları benim için önemlidir.	4.77	.60	4.83	.41	4.72	.72
22. Öğrencilerime yurtseverlik bilinci kazandırmaya çalışırım.	4.77	.52	4.82	.42	4.74	.59
23. Yurtseverlik eğitimi, öğrencilerin farklı gruplara karşı daha katı tutum geliştirmelerine yol açar.*	1.97	1.08	1.80	.96	1.13	1.16
24. Yurtseverlik eğitimi branşım ile ilgili değildir.*	0.82	1.22	0.77	1.05	0.94	1.34
25. Yurtseverlik eğitimi demokratik eğitimle bağdaşmaz.*	0.48	.66	0.32	.47	0.44	.79
26. Yurtseverlik, tarih veya sosyal bilgiler derslerinde öğretilmeyecek kadar tartışmalı bir konudur.*	0.84	1.14	0.64	.95	1.02	1.27
27. Yurtseverlik eğitiminde okullar merkezi rol oynar.	4.10	.95	4.07	.97	4.14	.94
28. Yurtseverlik eğitimi aileye veya diğer okul dışı kurumlara bırakılmalıdır.*	0.97	1.00	0.94	.99	0.91	1.01
29. Yurtseverlik eğitimi evrensel değerlerle çelişir.*	0.65	.94	0.59	.87	0.70	.99
30. Yurtseverlik eğitimi dünya barışını olumsuz etkiler.*	0.50	.85	0.39	.73	0.60	.93

Tarih ve sosyal bilgiler öğretmenlerinin yurtseverlik eğitimine ilişkin tutumları *t*-testi ile karşılaştırıldığında her iki branş öğretmeni arasında anlamlı bir farklılık bulunmadığı ($P=.052$) görülmüştür. Elde edilen bulgulara göre öğretmenlerin YEÖ'ne verdikleri puanların ortalaması 4,35 olarak hesaplanmıştır. Ortalamanın bu kadar yüksek olması ve madde ortalamalarının 4.77 ile 4.07 arasında değişmesi her iki branş öğretmenlerin yurtseverlik eğitimini yüksek düzeyde önemseydiğini göstermektedir.

Öğretmenlerin yurtseverlik eğitiminde kullandıkları strateji ve yöntemlere ilişkin puanlarının ortalaması, bu puanların her iki branşa göre dağılımı, aralarında anlamlı farklılık olup olmadığını belirlemek amacıyla yapılan *t*-testi sonuçları, kullanılan strateji ve yöntemlerin kör yurtseverlik (KY) ve yapıcı yurtseverlikle (YY) ilişkisini ortaya koymak amacıyla yapılan Spearman korelasyon katsayısı analizi sonuçları Tablo 5'te verilmiştir.

Tablo 5: YESYA'ne İlişkin Ortalama, Standart Sapma, t-testi, Spearman Korelasyon Katsayısı Analizi Sonuçları

	Toplam		Sosyal Bilgiler		Tarih		<i>t</i>	KY <i>r</i>	YY <i>r</i>
	$\bar{X}$	ss	$\bar{X}$	ss	$\bar{X}$	ss			
31.Tarih konularını ülkenin olumlu özelliklerine vurgu yapacak şekilde öğretim.	4.15	.81	4.12	.84	4.17	.78	.50	.31**	.14
32.Öğrencilerin örnek alması için kendi davranışlarını model olarak kullanırım.	3.51	1.01	3.68	1.04	3.35	.97	2.31*	.13	.24**
33.Öğrencileri topluma hizmet uygulamalarına yönlendiririm.	4.19	.80	4.19	.81	4.19	.79	-.08	.22*	.16*
34.Belli karakter özelliklerini desteklemek veya onların ihlalini cezalandırmak için kurallar/yaklaşımlar uygulayırım.	2.98	.99	3.15	1.08	2.84	.89	2.19*	-.03	.10
35.Kendiliğinden ortaya çıkan sınıf içi tartışmaları kullanırım.	3.18	1.02	3.36	1.05	3.03	.97	2.31*	-.02	.19*
36.İşbirlikçi öğrenme stratejilerini kullanırım.	3.48	.91	3.61	.78	3.36	.99	1.95	.05	-.02
37.Marş, şiir veya kahramanlık türkülerini kullanırım.	3.37	.99	3.54	.93	3.22	1.01	2.27*	.21*	-.01
38.Yurtseverlik duygusu uyandıracak tarihsel olaylardan yararlanırım.	4.15	.71	4.13	.70	4.17	.73	.37	.22*	.16*
39.Yurtseverlik duygusu uyandıracak mekânlara geziler düzenlerim.	2.38	1.04	2.20	.94	2.53	1.09	2.23*	-.01	.06
40.Öğrencilerin kendi anlayışlarını kendilerinin oluşturmasına fırsat veririm.	3.88	.83	3.93	.92	3.84	.75	-.79	-.03	.08
41.Resim, fotoğraf ya da video gibi görsel araçlar kullanırım.	3.81	.85	3.97	.77	3.67	.89	2.50*	-.13	.07
42.Planlanmış ders sunumları, etkinlikler veya sınıf içi tartışmaları kullanırım.	3.88	.78	4.01	.72	3.76	.82	2.24*	.07	.05
43.Drama, oyun ya da simülasyonlar kullanırım.	2.77	1.00	3.05	.95	2.53	.99	3.80*	-.06	-.11
44.İyi ya da kötü olsun, Türk tarihiyle ilgili doğruları öğretim.	4.41	.75	4.47	.62	4.37	.85	.90	.04	.20*
45.Öğrencilerin kendi yaklaşımını kabul etmelerini sağlamaya çalışırım.	2.36	1.30	2.35	1.40	2.37	1.21	.14	.16*	.01

* $P<.05$

** $P<.001$

Öğretim stratejileri açısından “Öğrencilerin kendi anlayışlarını kendilerinin oluşturmasına fırsat veririm” ifadesinin en yüksek katılımı, “Öğrencilerin kendi yaklaşımını kabul etmelerini sağlamaya çalışırım” ifadesinin ise en düşük katılımı görmesi öğretmenlerin yurtseverlik eğitimi verirken demokratik ve öğrenci merkezli yaklaşımlar sergilemeye çalıştıklarını göstermektedir. Bunun yanı sıra, “İyi ya da kötü olsun, Türk tarihiyle ilgili doğruları öğretim” ifadesinin en yüksek katılımı görmesi eleştirel ve yansız tarih öğretimi duyarlılığının yüksek olduğu şeklinde yorumlanabilir. Yurtseverlik eğitiminde en az kullanılan yöntemler arasında ise “Yurtseverlik duygusu uyandıracak tarihsel olaylardan yararlanırım” ve “Drama, oyun ya da simülasyonlar kullanırım” maddeleri olmuştur.

Yapılan *t*- testi sonucunda *rol model; belli karakter özelliklerini desteklemek veya onların ihlalini cezalandırmak için kurallar/yaklaşımlar uygulamak; kendiliğinden ortaya çıkan sınıf içi tartışmaları kullanmak; marş, şiir veya kahramanlık türkülerinden; resim, fotoğraf ya da video gibi görsel araçlardan; planlanmış ders sunumları, etkinlikler veya sınıf içi tartışmalardan; drama, oyun ya da simülasyonlar yararlanmak* gibi öğretim strateji ve yöntemlerini sosyal bilgiler öğretmenlerinin tarih öğretmenlerine göre daha sık kullandığı görülmüştür. Bu durum sosyal bilgiler öğretmenlerinin tarih öğretmenlerine göre yurtseverliği öğretirken daha çeşitli ve birbirinden farklı strateji ve yöntemler kullandıklarını göstermektedir. Belirtilen maddelerin 2005 yılında uygulanmaya başlanan ve yapılandırmacı yaklaşıma göre hazırlanan yeni sosyal bilgiler programının öngördüğü strateji ve yöntemleri içermesi, yeni sosyal bilgiler programının etkisi şeklinde yorumlanabilir.

Tarih öğretmenleri ise alan gezisi yöntemini sosyal bilgiler öğretmenlerine göre daha sık kullanmaktadırlar. Bu durum tarih öğretmenlerinin müze vb. alan gezilerine daha hâkim oldukları şeklinde yorumlanabileceği gibi, tarih öğretmenlerinin görev yaptığı liselerin daha çok il ya da ilçe merkezinde olması nedeniyle alan gezisi yapma imkanlarının daha fazla olmasından kaynaklanmış olabilir.

Yapılan Spearman sıralama korelasyon katsayısı analizi sonucunda kör yurtseverlik ile en güçlü pozitif ilişki “Tarih konularını ülkemizin olumlu özelliklerine vurgu yapacak şekilde öğretim” şeklindeki madde arasında bulunmuştur. Bu analizde “Öğrencilerin kendi yaklaşımını kabul etmelerini sağlamaya çalışırım” ifadesinin yer aldığı 45. madde ile kör yurtseverlik arasındaki pozitif ilişki dikkat çekmektedir. Ayrıca yurtseverlik eğitiminde kullanılacak yöntemler olan “Marş, şiir ve kahramanlık türkülerini kullanmak”, “Yurtseverlik duygusu uyandıracak tarihsel olaylardan yararlanmak” ve “Öğrencileri topluma hizmet uygulamalarına yönlendirmek” gibi yöntemler ile kör yurtseverlik arasında olumlu bir ilişki bulunmuştur. Bu durum kör yurtseverlerin demokratik olmayan öğretim yöntemlerini kullanma eğiliminde olduklarını; tarihi, gerektiğinde yurtseverlik duygusu uyandıracak şekilde kurgulayabildiklerini göstermektedir.

Araştırma verilerine göre yapıcı yurtseverlik ile öğretim yöntem ve stratejileri arasında en güçlü pozitif ilişki “Öğrencilerin örnek alması için kendi davranışlarını model olarak kullanm” maddesindedir. Ayrıca yurtseverlik eğitiminde kullanılacak yöntemler olan “Yurtseverlik duygusu uyandıracak tarihsel olaylardan yararlanmak”, “Öğrencileri topluma hizmet uygulamalarına yönlendirmek” ve “Kendiliğinden ortaya çıkan sınıf içi tartışmaları kullanmak” gibi yöntemler ile yapıcı yurtseverlik arasında da pozitif bir ilişki bulunmuştur. Kör yurtseverliğin aksine tarih konularının öğretimiyle ilgili olarak “İyi ya da kötü olsun, Türk tarihiyle ilgili doğruları öğretim” ifadesi ile yapıcı yurtseverlik arasında olumlu ilişki bulunmuştur. Bu verilere göre yapıcı yurtseverlerin sınıf içi tartışmalara yer verme gibi demokratik yöntemleri kullanma ve tarih konularına objektif yaklaşma eğiliminin daha fazla olduğu söylenebilir.

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Araştırmaya katılan öğretmenlerin yurtseverlik tutumları YTÖ'ne verilen puanlar dikkate alındığında tarih ve sosyal bilgiler branşlarına göre değişmemektedir. Bu durum her iki branş öğretmenlerinin yurtseverlik tutumlarının önemli ölçüde birbirine benzediğini göstermektedir. Tarih ve sosyal bilgiler öğretmenlerinin benzer sosyal, kültürel ve eğitimsel çevrelerden geldiklerini varsayarsak branş değişkeninin bu iki grup arasında yurtseverlik tutumlarında bir farklılık yaratmadığını söyleyebiliriz.

YTÖ'ne verilen puanlar incelendiğinde tarih ve sosyal bilgiler öğretmenlerinin kör yurtseverlik tutumları, yapıcı yurtseverlik tutumlarına göre nispeten daha düşük olmakla birlikte Amerika ve İngiltere'de yapılan çalışmalarla karşılaştırıldığında kör yurtseverlik puanlarının daha yüksek olduğu görülmüştür. Bu değişkene göre ortaya çıkan farklılıkları daha açık biçimde göstermek amacıyla mevcut çalışmada elde ettiğimiz ortalamalar ile diğer ülkelerde elde edilen ortalamalar aşağıdaki tabloda birlikte verilmiştir:

Tablo 5: Ülkeler Arasındaki Bulguların Karşılaştırılması

Ülke	Kör Yurtseverlik	Yapıcı Yurtseverlik	Ortalama Farkı
Türkiye	2,91	4,51	1,60
ABD	1,99	4,37	2,38
İngiltere	2,32	3,64	1,32
Singapur	3,85	4,24	0,39

Bu dört çalışma arasında yapıcı yurtseverlik tutumunun en yüksek Türkiye’de görülmesine karşın, Singapur’dan sonra kör yurtseverlik tutumu ABD ve İngiltere’de elde edilen bulgulardan daha yüksektir. Yurtseverliğin iki boyutu arasındaki ortalama fark açısından karşılaştırıldığında, bu çalışmada elde ettiğimiz bulgular en fazla İngiltere’de elde edilen bulgularla benzerlik göstermektedir. Kör yurtseverlik ile yapıcı yurtseverlik tutumlarının birbirine oldukça yakın olduğu Singapur çalışmasında elde edilen bulgular oldukça dikkat çekicidir.

YEÖ’ne verilen puanlar dikkate alındığında, yurtseverlik eğitimine ilişkin tutumların tarih ve sosyal bilgiler branşlarına göre farklılaşmadığı, araştırmaya katılan öğretmenlerin 5’li likert ölçeğinde 4,35 gibi yüksek bir puan ortalamasıyla yurtseverlik eğitimine önem verdiklerini göstermiştir.

YESYA’ne verilen cevaplar dikkate alındığında sosyal bilgiler öğretmenlerinin tarih öğretmenlerine göre yurtseverlik eğitimi verirken daha çeşitli öğretim strateji ve yöntemlerinin bir arada kullandığı görülmüştür. Bu durum 2005 yılında yürürlüğe giren yeni Sosyal Bilgiler Programının getirdiği öğretim yaklaşımlarından veya tarih ve sosyal bilgiler öğretmenlerin görev yaptığı eğitim kademesinden kaynaklanmış olabilir. Orta öğretim öğretmenleri ile ilköğretim öğretmenleri arasında ortaya çıkan benzer bulgulara diğer bazı çalışmalarda da rastlanmıştır (Seçgin 2009).

YTÖ ve YESYA’ne ilişkin veriler karşılaştırıldığında, yapıcı yurtseverliğin tarih konularını öğretirken objektif davranmaya çalıştıkları ve öğretim yöntemi olarak öğrenci merkezli yaklaşımları tercih ettikleri görülmüştür. Buna karşın kör yurtseverlik ise gerektiğinde tarih konularını yurtseverlik duygusu uyandıracak biçimde kurgulamakta ve öğretim yöntemi olarak öğretmen merkezli yaklaşımları tercih etmektedir. Bu durum öğretmen tutumlarının, öğretim programlarının uygulanmasındaki önemini kanıtlamada güçlü bir delil olarak yorumlanabilir.

KAYNAKÇA

- Ahmet Cevat, (1912). *Mektepte Malumat-ı Ahlakiye ve Medeniye Dersleri*, Mahmut Bey Matbaası: İstanbul.
- Alkan, M. Ö., (2003). Resmi ideolojinin doğuşu ve evrimi üzerine bir deneme, *Cumhuriyet’e devreden Düşünce Mirası: Tanzimat ve Meşrutiyetin Birikimi* (Ed. Alkan, M. Ö.), İletişim Yayınları: İstanbul, s. 377-401.
- Bar-Tal, D. & Staub, E., (1997). Introduction: patriotism: its scope and meaning, *Patriotism in The Lives of Individuals and Nations* (Ed. Bar-Tal, D. & Staub, E.), Nelson-Hall Publishers; Chicago, s. 1-19.
- Berns, W., (1997). On patriotism, *The Public Interest*, Spring, s. 19-32.
- Danışman, T. T., (1939). *Yurt Bilgisi*, Mustafa Asım Matbaası: İstanbul.
- Gomberg, P., (2002). Patriotism is like racism, *Patriotism* (Ed. Primoratz, I.), Humanity Books: New York, USA, s. 105-112.
- Hegel, G. W. F. (2004). *Hukuk Felsefesinin Prensipleri*, Çev. Cenap Karakaya, Sosyal Yayınları: İstanbul.
- Kateb, G., (2000). “Is Patriotism a Mistake?”, *Social Research*, Vol. 67, No.4 (Winter 2000), s. 901-924.
- Kosterman, R. & Feshbach, S. (1989). “Toward a Measure of Patriotic and Nationalistic Attitudes”, *Political Psychology*, 10(2), s. 257-274.
- M. Adil, (1918). *Malumat-ı Vataniye ve Medeniye*, Matbaa-i Amire: İstanbul.
- MEB (1992). “Osmanlı Tarihi Dersi Programı (11. Sınıf)”, <http://tkb.meb.gov.tr> (01.05.2009)
- MEB (2005a). “Sosyal Bilgiler 6-7. Sınıf Programı”, <http://tkb.meb.gov.tr> (01.05.2009)
- MEB (2005b). “Türkiye Cumhuriyeti İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük Dersi 8. Sınıf Programı”, <http://tkb.meb.gov.tr> (01.05.2009)
- MEB (2007). “Ortaöğretim 9. Sınıf Tarih Dersi Programı,” <http://tkb.meb.gov.tr> (01.05.2009)
- Meier-Pesti, K. & Kirchler, E., (2003). “Attitudes Towards the Euro by National Identity and Relative National Status”, *Journal of Economic Psychology*, 24(3), 293-299.
- Moshe, M., (2004). “Between National and Constitutional Patriotism: Framing Financial Patriotic Discourse”, *Journalism Studies*, Volume 4, No. 4. s. 497-509.
- Nathanson, S., (1997) “Should Patriotism Have a Future”, *Patriotism in The Lives of Individuals and Nations* (Ed. Bar-Tal, D. & Staub, E.), Nelson-Hall Publishers; Chicago, s. 311-326.
- Nathanson, S., (2002). “In Defence of ‘Moderate patriotism’”, *Patriotism* (Ed. Primoratz, I.), Humanity Books: New York, USA, s. 87-104.

- Öztürk, C. & Dilek, D., (2005). "Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Öğretim Programları, *Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Öğretimi*, Pegem Yayınları: Ankara, s. 53-96.
- Rona, T. E., (1940). *Yurtbilgisi Dersleri IV. Sınıf*, Maarif Matbaası: İstanbul.
- Rothi, D. M., Lyons, E., & Chrysochoou, X., (2005). "National Attachment and Patriotism in a European Nation: A British study". *Political Psychology*, 26(1), s. 135-155.
- Sarı Bey, (1913). *Vatan İçin*, Konferans Kütüphanesi: İstanbul.
- Schatz, R. T., Staub, E., & Lavine, H., (1999). "On the Varieties of National Attachment: Blind versus Constructive Patriotism. *Political Psychology*, 20(1), s. 151-174.
- Schatz, R.T. & Staub E., (1997) "Manifestation of Blind and Constructive Patriotism: Personality Correlates and Individual-Group Relations, *Patriotism in The Lives of Individuals and Nations* (Ed. Bar-Tal, D. & Staub, E.), Nelson-Hall Publishers; Chicago, s. 229-245.
- Schatz, R., (1994). *On Being a Good American: Blind Versus Constructive Patriotism*, Yayınlanmamış doktora tezi, University of Massachusetts.
- Seçgin, F., (2009) *Öğretmen Adaylarının Tartışmalı Konuların Öğretimine İlişkin Algı, Tutum Ve Görüşleri*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gaziosmanpaşa Üniversitesi.
- Staub E., (1997) Blind Versus Constructive Patriotism: Moving From Embeddedness in the Group to Critical Loyalty And Action, *Patriotism in The Lives of Individuals and Nations* (Ed. Bar-Tal, D. & Staub, E.), Nelson-Hall Publishers; Chicago, s. 213-228.
- Trigg, R., (2005). Patriotism and Nationalism, *Morality Matters*, Blackwell Publishers: MA, USA, s. 111-124.
- Üstel, F., (2004). "Makbul Vatandaş"ın Peşinde II. Meşrutiyet'ten Bugüne Vatandaşlık Eğitimi, İletişim Yayınları: İstanbul.
- Viroli, M., (1997). *Vatan Aşkı Yurtseverlik ve Milliyetçilik Üzerine Bir Deneme*, Ayrıntı Yayınları: İstanbul.
- Worchel, S. & Countant, D., (1997). "The Tangled web of Loyalty: Nationalism, Patriotism, and Ethnocentrism, *Patriotism in The Lives of Individuals and Nations* (Ed. Bar-Tal, D. & Staub, E.), Nelson-Hall Publishers; Chicago, s. 190-210.
- Yazıcı, S. & Yazıcı, F. (2009). "Yurtseverlik Tutum Ölçeğinin Geçerlilik ve Güvenilirlik Çalışması", yayınlanmamış makale.